

รายงานการตรวจสอบการดำเนินงาน โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ

หน่วยตรวจสอบภายใน
สำนักงาน กศน.

รายงานผลการตรวจสอบการดำเนินงาน

โครงการบ้านหนังสืออัคริยะ

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖

หน่วยตรวจสอบภายใน

สำนักงาน กศน.

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก – ข
บทที่ 1 บทนำ	
- ความเป็นมาในการตรวจสอบ	1
- วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ	1
- ขอบเขตและวิธีการตรวจสอบ	2
ขอบเขตการตรวจสอบ	2
วิธีการตรวจสอบ	2
- ระยะเวลาการตรวจสอบ	2
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ	3
บทที่ 3 ผลการตรวจสอบและข้อเสนอแนะ	6
ประเด็นการตรวจสอบที่ 1 ประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ	6
ประเด็นการตรวจสอบที่ 2 ประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ	14
ภาคผนวก	20

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้กับประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกล และเพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่ใกล้ตัว หรือเป็นคลังความรู้ที่เปิดกว้างสำหรับผู้มีความชอบแสวงหาความรู้ ค้นคว้าข่าวสาร ข้อมูล และความทันสมัยที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผลการตรวจสอบการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะสรุปได้ดังนี้

1. การดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะอาจไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เริ่มตั้งแต่สถานที่ตั้งบ้านหนังสือที่ต้องคัดเลือกจากบ้านที่สนใจและเจ้าของบ้านมีจิตอาสา ซึ่งอาจมีข้อจำกัดเรื่องความคับแคบ ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ชั้นวางหนังสือ โต๊ะ เก้าอี้เพียงพอ จำนวนหนังสือและสิ่งพิมพ์ที่มีในบ้านหนังสือ คือ มีเพียงหนังสือพิมพ์วันละ 2 ฉบับ นิตยสารรายสัปดาห์ ๆ ละ 1 ฉบับและนิตยสารรายปักษ์ ๆ ละ 1 ฉบับ ซึ่งประเภทของหนังสือยังไม่หลากหลายและตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ และการจัดซื้อหนังสือดังกล่าวไม่มีค่าจัดส่งถึงบ้านหนังสือ ต้องให้เจ้าของบ้านเป็นผู้มารับ ซึ่งอาจเป็นการเพิ่มภาระให้กับเจ้าของบ้านและยังอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บ้านหนังสือไม่ได้รับหนังสือพิมพ์ทันตามกำหนดเวลาทุกวัน

2. การดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะอาจไม่เกิดประสิทธิผล กล่าวคือ บ้านหนังสือบางแห่งไม่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ทำให้มีผู้มาใช้บริการน้อย บางแห่งไม่มีการเก็บสถิติผู้มาใช้บริการ ทำให้ไม่ทราบว่าผู้มาใช้บริการมากน้อยเพียงใดในแต่ละวัน ไม่มีการสำรวจความพึงพอใจและความต้องการของผู้มาใช้บริการ ตลอดจนไม่ได้มีการกำกับ ติดตามและรายงานผลการดำเนินงานโครงการอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่ทราบความก้าวหน้าหรือปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน

สาเหตุ

1. ไม่ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ทำให้รูปแบบการจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน เช่น สถานที่ตั้งบ้าน อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น

2. ข้อจำกัดของการจัดสรรงบประมาณที่ไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาบ้านหนังสือให้เป็นบ้านหนังสือที่เสริมสร้างอัจฉริยภาพอย่างยั่งยืน

3. ขาดการรายงานติดตามและประเมินผลโครงการ อย่างจริงจังและเป็นระบบและไม่มีรายละเอียดแผนการติดตามและวิธีการติดตามทั้งระดับสำนักงาน กศน. ,สำนักงาน กศน. จังหวัด, กศน.อำเภอและ กศน.ตำบล

ผลกระทบ

การที่แนวทางการดำเนินงานไม่ชัดเจน อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวได้ และส่งผลให้การดำเนินงานตามนโยบายของสำนักงาน กศน. ไม่บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

สำนักงาน กศน. ควรดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดแนวทางให้ชัดเจนและควรเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ ให้กว้างขวางและทั่วถึง เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบและดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวได้อย่างถูกต้องครบถ้วน
2. จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและต่อเนื่องในการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสือ อัจฉริยะ โดยให้ครอบคลุมทุกกิจกรรม เช่น ค่าจัดส่งสื่อสิ่งพิมพ์ กรณีบ้านหนังสือที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านซึ่งถือว่ามีความสำคัญในการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน และสิ่งอำนวยความสะดวกในบ้านหนังสือซึ่งได้แก่ ชั้นวางหนังสือ โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์
3. จัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะให้ครบทุกหมู่บ้านทั่วประเทศเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ที่ยังไม่มีบ้านหนังสืออัจฉริยะได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ซึ่งเป็นห้องสมุดประชาชนเป็นธนาคารความรู้ใกล้บ้านและมีข้อมูลข่าวสารใกล้ตัวที่ประชาชนเข้าถึงได้โดยง่าย
4. กำหนดหน่วยงานผู้รับผิดชอบเพื่อทำหน้าที่ประสานข้อมูล ติดตาม ประเมินผลโครงการ และรายงานผลการดำเนินงานตามลำดับขั้น เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และหาแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสมพร้อมทั้งกำหนดให้สถานศึกษา รายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะเพื่อให้ทราบความก้าวหน้าตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

สำนักงาน กศน. จังหวัดและ กศน. อำเภอ ควรจัดให้มีการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและสามารถแก้ไขปัญหาได้ทัน รวมทั้งควรแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหรือการจัดหาสื่อสิ่งพิมพ์ ที่หลากหลายรูปแบบเหมาะสมกับผู้ใช้บริการทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่ใกล้ตัวและสามารถเข้าถึงได้โดยง่ายและให้ กศน. อำเภอ สำรวจบ้านหนังสืออัจฉริยะที่จัดตั้งไปแล้วแต่สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่านเพื่อพิจารณาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาในการตรวจสอบ

การอ่านเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และควบคู่กับการเสริมสร้างลักษณะนิสัยรักการอ่าน ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้และส่งเสริมให้เกิดความแตกฉาน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างเสริมประสบการณ์สำหรับการเก็บเกี่ยวและนำไปใช้ในการดำรงชีวิต มีความสามารถในการพัฒนา และยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

กระทรวงศึกษาธิการ มีแนวทางในการใช้การอ่านเป็นยุทธศาสตร์และกลไกขับเคลื่อน การเรียนรู้และการศึกษาตลอดชีวิต โดยกำหนดให้ห้องสมุดประชาชนในชุมชนเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร สำคัญในการกระจายโอกาสการเข้าถึงองค์ความรู้ทั้งปวง ไปสู่การเรียนรู้ในหมู่บ้านที่ถือว่าเป็นแหล่งความรู้ ใกล้ชิดที่สุดของประชาชนในชุมชน หมู่บ้าน ชนบทห่างไกลได้มีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร ได้อย่างทั่วถึงและกว้างขวางแล้ว ยังเป็นการเปิดเวทีรากหญ้าให้แก่ชุมชนได้ใช้ถกแถลง และแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้มากขึ้น อันจะเป็นหนทางนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชน ในชุมชนต่อไป

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงมีนโยบายเร่งด่วน ส่งเสริมบ้านหนังสืออัจฉริยะและพัฒนานิสัยรักการอ่านของประชาชน โดยจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะให้ เป็นห้องสมุดประชาชนประจำหมู่บ้านทั่วประเทศ สำหรับให้บริการครอบคลุม ทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ปกติทั่วประเทศจำนวน 40,000 แห่ง และในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ประกอบไปด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และใน 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอเทพา อำเภอนาทวี อำเภोजะนะ และอำเภอสบไย้อย จำนวน 1,800 แห่ง รวมทั้งสิ้น 41,800 แห่งทั่วประเทศในปีงบประมาณ 2556 หน่วยตรวจสอบ ภายในได้ตระหนักถึงความสำคัญของโครงการดังกล่าวที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ ประชาชนที่ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ จึงเห็นว่าการตรวจสอบโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะจะเป็น ประโยชน์ต่อผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ

1. เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของ โครงการที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ประหยัด และปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง และแนวทางที่สำนักงาน กศน. กำหนด

2. เพื่อให้ทราบถึงผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

3. เพื่อให้ทราบปัญหา อุปสรรค ตลอดจนข้อจำกัดในการดำเนินงานของโครงการและเสนอ แนวทางแก้ไข

ขอบเขตการตรวจสอบ

โครงการบ้านหนังสืออจรรย์ะได้เริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ 2556 โดยได้รับงบประมาณเป็นค่าจัดซื้อหนังสือพิมพ์รายวัน วารสารหรือนิตยสารรายสัปดาห์ และวารสารหรือนิตยสารรายปักษ์ให้บ้านหนังสืออจรรย์ะ จำนวน 450,000,000.-บาท การตรวจสอบจึงตรวจสอบผลการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออจรรย์ะ ในปีงบประมาณ 2556

วิธีการตรวจสอบ

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการบ้านหนังสืออจรรย์ะ โดยมีรายละเอียด ดังนี้
 - 1.1 รวบรวมและศึกษาข้อมูลเอกสารโครงการ
 - 1.2 ศึกษาหนังสือสั่งการ แนวทางการปฏิบัติงาน และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. การตรวจสอบ ใช้เทคนิคการรวบรวมข้อมูลและหลักฐาน ดังนี้
 - 2.1 จัดทำแบบสอบถาม สำหรับสอบถามเจ้าหน้าที่ เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนแนวทางการดำเนินงานการจัดตั้งบ้านหนังสืออจรรย์ะ การจัดซื้อสิ่งพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ รายปักษ์ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ให้กับบ้านหนังสืออจรรย์ะ และแบบสอบถาม สำหรับเจ้าของบ้านผู้สนับสนุนสถานที่ตั้งบ้านหนังสืออจรรย์ะ
 - 2.2 สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องและสังเกตการณ์สถานที่จัดตั้งบ้านหนังสืออจรรย์ะ โดยการสุ่มตัวอย่างสำนักงาน กศน. จังหวัด จำนวน 18 จังหวัด กศน. อำเภอ จำนวน 29 อำเภอ และบ้านหนังสืออจรรย์ะ จำนวน 43 แห่ง
3. การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ จากการสัมภาษณ์สอบถาม แล้วนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อจัดทำเป็นรายงานการตรวจสอบดำเนินงาน

ระยะเวลาการตรวจสอบ

ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2556 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2556

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ

ประเทศไทยได้มีความพยายามส่งเสริมให้ประชาชนอ่านหนังสืออย่างต่อเนื่องในหลายรูปแบบ อาทิ การดำเนินงานโครงการรณรงค์ส่งเสริมการรู้หนังสือ โครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน การกำหนดให้ วันที่ 2 เมษายน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นวันรักการอ่าน และกำหนดให้ พ.ศ. 2552-2561 เป็นทศวรรษแห่งการอ่าน รวมทั้งจัดให้มีบริการ ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” ห้องสมุดประชาชนจังหวัด และห้องสมุดประชาชนอำเภอ ในพื้นที่ ทั่วประเทศ โดยมีสำนักงาน กศน. เป็นกลไกสำคัญในการจัดกิจกรรมและให้บริการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมการอ่านส่วนใหญ่ยังคงจำกัดพื้นที่อยู่ในเขตชุมชนเมือง แม้จะมีความพยายามในการ จัดบริการในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ถึงกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกล เช่น การจัดบริการห้องสมุด เคลื่อนที่ การให้บริการหนังสือหมุนเวียนเข้าสู่ กศน. ตำบล หรือชุมชนที่อยู่ห่างไกล แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างความเท่าเทียมกันในการได้รับบริการส่งเสริมการอ่านของประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลได้อย่างต่อเนื่อง

เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อัครราชกุมารี ผู้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงต่อระบบการศึกษาไทย โดยเฉพาะด้านการอ่านและการส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดารห่างไกลทั่วประเทศ ในโอกาสที่จะเจริญพระชนมายุครบ 5 รอบในปี พ.ศ. 2558 กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงาน กศน. จึงได้จัดทำโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะขึ้น สำหรับสาระสำคัญโดยสรุปของโครงการ มีดังนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่จะเจริญพระชนมายุครบ 5 รอบในปี พ.ศ. 2558
2. เพื่อกระตุ้นและเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกล
3. เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบบ้านหนังสืออัจฉริยะหรือห้องสมุดประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชน ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” และองค์ความรู้ที่สนใจได้อย่างต่อเนื่อง

เป้าหมายของโครงการ

1. เชิงปริมาณ

- 1.1 ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” จำนวน 87 แห่ง
- 1.2 บ้านหนังสืออัจฉริยะหรือห้องสมุดประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชนในพื้นที่ปกติทั่วประเทศ จำนวน 40,000 แห่ง

1.3 บ้านหนังสืออัจฉริยะในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และใน 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา จำนวน 1,800 แห่ง

2. เชิงคุณภาพ

ประชาชนมีห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” บ้านหนังสืออัจฉริยะหรือห้องสมุดประชาชน หมู่บ้าน/ชุมชน สำหรับการศึกษาเรียนรู้ และมีแหล่งเรียนรู้ใกล้บ้านในชุมชน สำหรับเป็นช่องทางให้สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ตามความสนใจได้อย่างเป็นธรรมชาติ ทัวถึง และเท่าเทียมกัน

วิธีการดำเนินการ

1. สำรวจ และจัดทำฐานข้อมูลความสนใจ ความต้องการด้านการอ่านของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน ตลอดจนศึกษาสภาพการเข้าถึงโอกาสทางการเรียนรู้ของประชาชนหรือผู้รับบริการในแต่ละหมู่บ้าน
2. สำรวจข้อมูลพื้นฐานสำหรับการจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะในหมู่บ้าน/ชุมชน ตลอดจนจัดทำเกณฑ์การคัดสรรสถานที่ที่จะใช้เป็นที่ตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะประจำหมู่บ้าน/ชุมชน
3. จัดตั้งบ้านหนังสือในหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อเป็นห้องสมุดประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชน และจัดหาสื่อสิ่งพิมพ์รายวัน นิตยสารรายสัปดาห์ นิตยสารรายปักษ์ หนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ให้กับบ้านหนังสืออัจฉริยะที่เป็นไปตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่
4. ดำเนินการจัดกิจกรรม และประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านให้เข้าถึงทุกครอบครัวในพื้นที่รับผิดชอบ รวมทั้งการช่วยกันดูแลรักษาและพัฒนาบ้านหนังสือหรือห้องสมุดประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชน ให้เป็นบ้านหนังสือเสริมสร้างอัจฉริยภาพของประชาชนอย่างยั่งยืน
5. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน ในฐานะที่เป็นกิจกรรมพื้นฐานในการเสริมสร้างอัจฉริยภาพส่วนบุคคลและความเข้มแข็งของชุมชนและเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมบ้านหนังสือหรือห้องสมุดประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชน
6. นิเทศ ติดตาม สรุป และรายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

ระยะเวลาดำเนินงาน

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2556

วงเงินงบประมาณ

งบประมาณ จำนวน 450,000,000 บาท

ผู้รับผิดชอบโครงการ

สำนักงาน กศน. กระทรวงศึกษาธิการ

ผลลัพธ์

ประชาชนในชุมชน/หมู่บ้าน ตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการเสริมสร้างนิสัยรักการอ่าน ตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” และพัฒนาบ้านหนังสือหรือห้องสมุดประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชน ให้เป็นบ้านหนังสือเสริมสร้างอัจฉริยภาพอย่างยั่งยืน

ดัชนีชี้วัดผลสำเร็จของโครงการ

1. ตัวชี้วัดผลผลิต

1.1 จำนวนบ้านหนังสืออัจฉริยะในหมู่บ้าน/ชุมชนพื้นที่ปกติ และพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และใน 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา (อำเภอจะนะ เทพานาหวี และสะบ้าย้อย)

1.2 ร้อยละของประชาชนที่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ตามความสนใจในห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” และบ้านหนังสืออัจฉริยะหรือห้องสมุดประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชน

2. ตัวชี้วัดผลลัพธ์

ร้อยละของประชาชนในชุมชน/หมู่บ้าน ที่ตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างนิสัยรักการอ่าน ตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” และพัฒนาบ้านหนังสือหรือห้องสมุดประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชน ให้เป็นบ้านหนังสือที่เสริมสร้างอัจฉริยภาพอย่างยั่งยืน

การติดตามและประเมินผลโครงการ

ประเมินผลการดำเนินงานหลังสิ้นสุดโครงการ

ผลการตรวจสอบและข้อเสนอแนะ

โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ เป็นโครงการสำคัญ (Flagship Project) ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ประเทศและยุทธศาสตร์อาเซียน ปี 2558 ของประเทศไทย ซึ่งตอบสนองเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศในปิงบประมาณ พ.ศ. 2556 จำนวน 5 โครงการ ประกอบด้วย

Flagship ที่ 1 ชุดโครงการพัฒนาการศึกษาเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1) โครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน (605,960,000 บาท)

Flagship ที่ 5 ชุดโครงการสร้างและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงและเป็นธรรม

2) โครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัยจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (4140.2356 ล้านบาท)

3) โครงการพัฒนาการเทียบโอนความรู้ (450,000,000 บาท)

4) โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ (450,000,000 บาท)

5) โครงการจัดสร้างแหล่งการเรียนรู้ในระดับตำบล (87,000,900 บาท)

สำนักงาน กศน. จึงได้ดำเนินงานเพื่อการพัฒนาศักยภาพของประชาชน ให้เข้าถึงโอกาสการรับบริการการศึกษาตามอัธยาศัย สอดคล้องตามแผนงาน : สร้างและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงและเป็นธรรม จัดทำโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ ให้เป็นห้องสมุดประจำหมู่บ้านสำหรับประชาชน ส่งเสริมให้คนไทยรักการอ่าน มีอุปนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้ ทันสมัยและก้าวทันโลก

การตรวจสอบการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะเป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบที่เกี่ยวข้องและแนวทางที่สำนักงาน กศน.กำหนด โดยกำหนดประเด็นการตรวจสอบดังนี้

ประเด็นการตรวจสอบที่ 1. ประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ

1.1 จำนวนบ้านหนังสืออัจฉริยะ

โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้กับประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกล และเพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ โดยจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะให้เป็นห้องสมุดประชาชนของชุมชนเป็นธนาคารความรู้ใกล้บ้านและมีข้อมูลข่าวสารใกล้ตัวที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ในปีงบประมาณ 2556 การจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะที่ได้รับการสนับสนุนสถานที่ตั้งจากเจ้าของบ้านผู้มีจิตอาสา จำแนกได้คือ ในพื้นที่ปกติทั่วประเทศ ร้อยละ 50 ของหมู่บ้านทั่วประเทศ จำนวน 40,000 แห่ง และบ้านหนังสืออัจฉริยะในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ประกอบไปด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และใน 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอเทพา อำเภอนาทวี อำเภोजะนะ และอำเภอบะยั้ยย จำนวน 1,800 แห่ง รวมทั้งสิ้น 41,800 แห่ง

ผลการสอบทานพบว่าการจัดตั้งบ้านหนังสือัจฉริยะในปีงบประมาณ 2556 เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตามจากการสอบทานพบว่าในพื้นที่ปกติมีบ้านหนังสือัจฉริยะเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านที่ยังไม่มีบ้านหนังสือัจฉริยะขาดโอกาสที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่ใกล้ชิดได้โดยง่าย และอาจส่งผลกระทบต่อการบรรลุเป้าหมายของโครงการ

1.2 สถานที่ตั้งบ้านหนังสือัจฉริยะ

สำนักงาน กศน. ได้เปิดตัวโครงการ “ บ้านหนังสือัจฉริยะ ” เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ณ ฮอลล์ 9 อิมแพค ฟอรัม เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี โดยได้มอบหมายให้สำนักงาน กศน. จังหวัดทั่วประเทศ คัดเลือกบ้านที่สนใจ มีจิตอาสาที่จะร่วมในโครงการ และพร้อมที่จะให้บริการประชาชนในเรื่องของการอ่าน ภายใต้ชื่อ บ้านหนังสือัจฉริยะ (ห้องสมุดประชาชนประจำหมู่บ้าน) ซึ่งได้กำหนดแนวทางการจัดตั้งบ้านหนังสือัจฉริยะจะต้องอยู่ศูนย์กลางของหมู่บ้านที่มีผู้คนมาพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน เจ้าของบ้านผู้สนับสนุนสถานที่ตั้งบ้านหนังสือัจฉริยะ เป็นผู้ที่มีจิตอาสาให้บริการดูแลเอาใจใส่และเป็นสถานที่ที่คนในชุมชนเห็นดีเห็นชอบด้วยกัน เช่น ร้านกาแฟ ร้านค้า ร้านขายของ ร้านขายกล้วยเตี๋ย บ้านผู้มีจิตอาสา บ้านผู้นำชุมชน อาคารเอนกประสงค์ ศาลากลางบ้าน ฯลฯ เป็นต้น

ผลการสอบทานพบว่า หลังจากผู้บริหาร กศน.อำเภอได้มารับมอบนโยบายดังกล่าวแล้ว ได้มีการดำเนินการ ดังนี้

1) มีการสำรวจข้อมูลพื้นฐานสำหรับการจัดตั้งบ้านหนังสือัจฉริยะ บางแห่งมีการทำเวทีประชาคมในหมู่บ้านและแจ้งให้ทราบในที่ประชุมอำเภอให้ผู้นำชุมชนร่วมประสานงานในชุมชน ครู กศน. ตำบลลงพื้นที่ออกสำรวจข้อมูลหาสถานที่ที่มีความพร้อมและเหมาะสม เป็นต้น

2) หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกสถานที่ตั้งบ้านหนังสือัจฉริยะ ส่วนใหญ่จะคัดเลือกตามเกณฑ์ที่ร่วมกันจัดทำระหว่างครู กศน.ตำบลและผู้นำชุมชน เช่น อยู่ในแหล่งชุมชน ประชาชนไปมาสะดวก เจ้าของบ้านมีจิตอาสาอุทิศสถานที่ให้จัดตั้งเป็นบ้านหนังสือัจฉริยะ และมีการประกาศรับสมัครผู้สนใจรวมทั้งเชิญชวนให้เจ้าของบ้านร่วมโครงการ

3) บ้านหนังสือัจฉริยะที่จัดตั้งขึ้นในพื้นที่ทั่วประเทศ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของหมู่บ้านที่มีผู้คนมาพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน เจ้าของบ้านผู้สนับสนุนสถานที่ตั้งบ้านหนังสือัจฉริยะ เป็นผู้ที่มีจิตอาสาให้บริการดูแลเอาใจใส่ จากการสอบทานสามารถจำแนกได้ ดังนี้ คือ ร้านกาแฟ ร้านค้า ร้านขายของ ร้านขายกล้วยเตี๋ย ร้านขายข้าวแกง บ้านผู้มีจิตอาสา บ้านผู้นำชุมชน อาคารเอนกประสงค์ ศาลากลางบ้าน และอื่น ๆ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนบ้านหนังสืออัจฉริยะแยกตามลักษณะที่ตั้ง

ลำดับที่	สถานที่ตั้ง	จำนวน (แห่ง)	คิดเป็นร้อยละ
1.	ร้านค้า ร้านขายของ	23	22.55
2.	บ้านผู้นำชุมชน	20	19.61
3.	บ้านผู้มีจิตอาสา	13	12.75
4.	ศาลากลางบ้าน	12	11.76
5.	อาคารเอนกประสงค์	10	9.80
6.	ร้านขายข้าวแกง ร้านขายกล้วยเตี๋ย	5	4.90
7.	ร้านกาแฟ	3	2.94
8.	อื่นๆ (เช่น รพ. ส่งเสริมสุขภาพตำบล, เทศบาล, กองทุนหมู่บ้าน, ร้านตัดผม ร้านเสริมสวย, อุ้งมารถ, วัด ฯลฯ)	16	15.69
	รวม	102	100

จากตารางที่ 1 พบว่าสถานที่ตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะส่วนใหญ่เป็นร้านค้า ร้านขายของ จำนวน 23 แห่ง รองลงมาคือ บ้านผู้นำชุมชน จำนวน 20 แห่ง บ้านผู้มีจิตอาสา จำนวน 13 แห่ง ศาลากลางบ้าน จำนวน 12 แห่ง อาคารเอนกประสงค์ จำนวน 10 แห่ง ร้านขายข้าวแกง ร้านกล้วยเตี๋ย จำนวน 5 แห่ง ร้านกาแฟ จำนวน 3 แห่ง และอื่น ๆ เช่น รพ.ส่งเสริมสุขภาพตำบล,เทศบาล,กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ จำนวน 16 แห่ง รวมทั้งสิ้น 102 แห่ง

จากการสังเกตการณ์พบว่า บ้านหนังสืออัจฉริยะบางแห่งสถานที่ตั้งไม่เหมาะสมอยู่ห่างไกลชุมชน การคมนาคมไม่สะดวก บางแห่งสถานที่คับแคบไม่มีพื้นที่สำหรับตั้งวางชั้นหนังสือ หรือโต๊ะเก้าอี้สำหรับให้บริการประชาชนส่วนใหญ่ได้แก่ ร้านค้า ร้านขายของ ร้านขายกล้วยเตี๋ย บางแห่งเวลาฝนตกต้องย้ายตู้เก็บหนังสือและชั้นวางหนังสือพิมพ์เข้าบ้าน หรือบางแห่งที่เป็นศาลากลางบ้าน หนังสืออาจได้รับความเสียหายเมื่อเวลาฝนตกเนื่องจากผู้ดูแลไม่ได้อยู่ประจำตลอดเวลา

1.3 อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในบ้านหนังสืออัจฉริยะ

การดำเนินการจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะเพื่อเป็นห้องสมุดประชาชนประจำหมู่บ้าน นอกจากสถานที่ตั้งของบ้านต้องอยู่ในแหล่งชุมชน ประชาชนไปมาสะดวก สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ อุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ชั้นวางหนังสือ หรืออุปกรณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งป้ายบ้าน หนังสืออัจฉริยะ ผลการสอบถามพบว่า บ้านหนังสืออัจฉริยะส่วนใหญ่มีโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับให้บริการครบทุกแห่ง ซึ่งมีทั้งที่เป็นของเดิมของเจ้าของบ้านจัดซื้อด้วยเงินส่วนตัวและ กศน. อำเภोजัดซื้อมาเพิ่มรวมทั้งชั้นวางหนังสือ/ นิตยสารและที่แขวนหนังสือพิมพ์ แต่บางแห่งไม่มีชั้นวางหนังสือและที่แขวนหนังสือพิมพ์ ส่วนป้ายบ้าน หนังสืออัจฉริยะส่วนใหญ่เป็นป้ายที่ กศน. อำเภोजัดทำขึ้นโดยออกแบบแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ทั้งข้อความ วัสดุที่ใช้ทำป้าย การให้สีซึ่งไม่เป็นไปตามที่สำนักงาน กศน. กำหนด เนื่องจากสำนักงาน กศน. ไม่สามารถจัดทำและมอบให้แก่บ้านหนังสือได้ครบทุกแห่ง ส่งผลให้ป้ายบ้านหนังสืออัจฉริยะมีหลากหลาย รูปแบบซึ่งไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน บางแห่งอาจไม่เป็นที่สังเกตว่าเป็นป้ายบ้านหนังสืออัจฉริยะ

1.4 หนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์ในบ้านหนังสืออัจฉริยะ

การอ่าน เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความเพลิดเพลิน ความสุข การแสวงหาความรู้และบ่มเพาะ อุดมคติ สามารถเปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรม และวิถีการดำรงชีวิต นอกจากนั้น การอ่านยังมีส่วนสำคัญ อย่างยิ่งในการสร้างความสุขความเพลิดเพลิน สามารถปลูกฝัง สร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในวัยเด็ก และเยาวชน และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตในวัยผู้ใหญ่ การสร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมและสังคมการอ่าน จึงเป็นฐานสำคัญทางภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกที่จะนำมาสู่การสร้างสังคมสุขภาวะที่ยั่งยืน ดังนั้น การดำเนินการจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะเพื่อให้เป็นห้องสมุดประชาชนของชุมชนเป็นธนาคารความรู้ใกล้บ้าน และมีข้อมูลข่าวสารใกล้ตัวที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย สำนักงาน กศน. จึงได้กำหนดแนวทางการ ดำเนินงานบ้านหนังสืออัจฉริยะ ดังนี้

1) สำนักงาน กศน. กำหนดให้บ้านหนังสืออัจฉริยะแต่ละแห่งมีหนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์ ดังต่อไปนี้ คือ

- หนังสือพิมพ์รายวัน วันละ 2 ฉบับต่อแห่ง
- วารสาร/นิตยสาร รายสัปดาห์ เดือนละ 4 ฉบับ
- วารสาร/นิตยสาร รายปักษ์ เดือนละ 2 ฉบับ

ผลการสอบถามพบว่าบ้านหนังสืออัจฉริยะทุกแห่งได้รับสื่อสิ่งพิมพ์ดังกล่าวครบถ้วน โดยแยก เป็นรายชื่อหนังสือพิมพ์รายวันที่จัดซื้อเป็นสัดส่วนจากจำนวนมากไปหาน้อย ได้แก่ ไทยรัฐ 38 แห่ง คมชัดลึก 16 แห่ง มติชน 15 แห่ง เดลินิวส์ 10 แห่ง ข่าวสดและสยามรัฐ อย่างละ 3 แห่ง (ตารางที่ 2) ส่วนวารสาร/ นิตยสาร รายสัปดาห์ ได้แก่ คู่สร้าง คู่สม 32 แห่ง คู่รัก คู่เรือน 7 แห่ง มวยสยาม 2 แห่ง บางกอก 1 แห่ง และฟุตบอลสยาม 1 แห่ง (ตารางที่ 3) และวารสาร/นิตยสาร รายปักษ์ ได้แก่ ขวัญเรือน 17 แห่ง เกษตร อาเซียน 11 แห่ง เทคโนโลยีชาวบ้าน 5 แห่ง เส้นทางเศรษฐกิจและชีวิต อย่างละ 4 แห่ง My home 1 แห่ง

และ ประติต ประดอย 1 แห่ง (ตารางที่ 4) แต่จากการสอบถามพบว่าบางแห่งจัดซื้อหนังสือพิมพ์ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่เนื่องจากมีการสำรวจความต้องการก่อนที่จะได้รับนโยบาย ส่วนวารสาร/นิตยสาร ทั้งรายสัปดาห์และรายปักษ์ถูกจำกัดด้วยงบประมาณที่ได้รับทำให้ไม่สามารถจัดซื้อตามความต้องการที่หลากหลายได้ ซึ่งบางแห่งประชาชนมีความต้องการหลากหลายตามเพศ อายุ อาชีพ ที่แตกต่างกัน เช่น หนังสือเกี่ยวกับงานช่าง การเกษตร งานฝีมือเย็บปักถักร้อย นวนิยายหรือหนังสือการ์ตูน แต่เมื่อมาใช้บริการกลับพบว่าหนังสือไม่ตรงกับความต้องการ

ตารางที่ 2 รายชื่อหนังสือพิมพ์รายวัน ที่ให้บริการภายในบ้านหนังสืออจฉริยะ

ลำดับที่	ชื่อหนังสือพิมพ์	จำนวน (แห่ง)
1.	ไทยรัฐ	38
2.	คมชัดลึก	16
3.	มติชน	15
4.	เดลินิวส์	10
5.	ข่าวสด	3
6.	สยามรัฐ	3

ตารางที่ 3 รายชื่อวารสาร/นิตยสารรายสัปดาห์ ที่ให้บริการภายในบ้านหนังสืออจฉริยะ

ลำดับที่	ชื่อวารสาร/นิตยสาร	จำนวน (แห่ง)
1.	คู่สร้างคู่สม	32
2.	คู่รักคู่เรือน	7
3.	มวยสยาม	2
4.	บางกอก	1
5.	ฟุตบอลสยาม	1

ตารางที่ 4 รายชื่อวารสาร/นิตยสารรายปักษ์ ที่ให้บริการภายในบ้านหนังสืออัครริยะ

ลำดับที่	ชื่อวารสาร/นิตยสาร	จำนวน (แห่ง)
1.	ขวัญเรือน	17
2.	เกษตรอาเซียน	11
3.	เทคโนโลยีชาวบ้าน	5
4.	เส้นทางเศรษฐกิจ	4
5.	ชีวจิต	4
6.	My home	1
7.	ประติศประตอย	1

นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์รายวัน นิตยสารรายสัปดาห์/รายปักษ์ แล้วภายในบ้านหนังสืออัครริยะแต่ละแห่งยังมีหนังสือหรือสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ไว้ให้บริการ ซึ่งได้มาจาก ครู กศน. ตำบลร่วมกับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดนำหนังสือของห้องสมุดประชาชนอำเภอมาสับเปลี่ยนหมุนเวียนให้บ้านหนังสืออัครริยะในพื้นที่รับผิดชอบ บางแห่งเจ้าของบ้านซื้อมาอ่านส่วนตัวและบริจาคให้ หรือเชิญชวนให้ผู้สนใจร่วมบริจาคหนังสือเข้าบ้านหนังสือ เป็นต้น

2) การดำเนินการจัดซื้อหนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์ สำนักงาน กศน. มีหนังสือที่ ศธ 0210.02/953 ลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2556 เรื่อง เร่งดำเนินการโครงการบ้านหนังสืออัครริยะ กำหนดให้สำนักงาน กศน. จังหวัด/กทม. จัดซื้อหนังสือพิมพ์รายวัน วารสารหรือนิตยสารรายสัปดาห์และวารสารหรือนิตยสารรายปักษ์ สำหรับให้บริการในบ้านหนังสืออัครริยะ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม – 30 กันยายน 2556 จากการสอบถามพบว่า กศน. อำเภอ ส่วนใหญ่จัดซื้อหนังสือพิมพ์และวารสาร/นิตยสาร รายสัปดาห์ รายปักษ์ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ด้วยวิธีตกลงราคา 10 แห่ง วิธีพิเศษ 9 แห่ง วิธีสอบราคา 1 แห่ง และสำนักงาน กศน. จังหวัดจัดซื้อรวมกันทั้งจังหวัด 2 แห่ง การจัดซื้อสื่อสิ่งพิมพ์ดังกล่าว เป็นไปตามแนวทางที่สำนักงาน กศน. กำหนด คือ วันที่ 1 มีนาคม 2556 ทุกแห่ง

3) การจัดส่งหนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ จากการสอบถามการจัดส่งหนังสือพิมพ์รายวัน วารสารหรือนิตยสาร ให้แก่บ้านหนังสืออัครริยะ จำนวน 43 แห่ง พบว่า กศน.อำเภอ แต่ละแห่งมีวิธีการจัดการส่วนใหญ่คล้ายกัน ดังนี้

- ร้านค้านำมาส่งไว้ที่ กศน.อำเภอและเจ้าของบ้านหรือครู กศน.ตำบลนำไปส่งต่อบ้านหนังสือ จำนวน 12 แห่ง
- ร้านค้าจัดส่งให้ถึงบ้านหนังสือ จำนวน 7 แห่ง

- เจ้าของบ้านเป็นผู้ไปรับจากร้านค้า จำนวน 5 แห่ง
- อื่น ๆ จำนวน 19 แห่ง ได้แก่ ร้านค้านำมาส่งที่ กศน.อำเภอ/ห้องสมุดประชาชนอำเภอ และครู กศน. ตำบลมารับไปส่งที่บ้าน เจ้าของบ้านไปรับที่ กศน. ตำบล หรือวันเสาร์,อาทิตย์เจ้าของบ้านไปซื้อของที่ตลาดก็จะแวะรับที่ร้านค้าด้วยตนเอง เป็นต้น

ส่วนระยะเวลาการจัดส่งหนังสือพิมพ์รายวันให้แก่บ้านหนังสืออัจฉริยะ พบว่า ส่วนใหญ่จัดส่งตรงเวลา วันต่อวัน ยกเว้นบางแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวกจะได้รับหนังสือพิมพ์ไม่ทันวันต่อวัน บางแห่งขอรับหนังสือพิมพ์กรอบ่ายซึ่งเป็นฉบับวันรุ่งขึ้น บางแห่งได้รับไม่ตรงเวลา เนื่องจากร้านค้าปิดทำการในวันเสาร์อาทิตย์บางสัปดาห์ เจ้าหน้าที่ของ อบต. ซึ่งเป็นผู้ไปรับหนังสือพิมพ์หยุดวันเสาร์อาทิตย์และไม่มีคนไปรับหนังสือพิมพ์แทน หมู่บ้านที่อยู่บนพื้นที่สูงจะมารับทุก 2 วัน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ปัญหาคล้ายกันที่ประสบอยู่หลายแห่งสำหรับการจัดซื้อหนังสือพิมพ์ คือ กรณีบ้านหนังสือที่อยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก ร้านค้าไม่สามารถจัดส่งให้ได้ ซึ่งแต่ละแห่งจะมีวิธีแก้ปัญหาต่างกล่าวโดยให้เจ้าของบ้านมารับเองที่ร้านค้าหรือร้านค้าจะฝากรถประจำทางซึ่งจะวิ่งวันละ 2 เที่ยว ทำให้ได้รับหนังสือพิมพ์ช้าแต่ก็ได้รับทุกวัน หรือเจ้าของบ้านมารับยังร้านค้าซึ่งเป็นจุดส่งต่อ เป็นต้น การที่ให้เจ้าของบ้านมารับหนังสือเองนั้น อาจเป็นการเพิ่มภาระให้กับเจ้าของบ้านที่จะต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางมารับหนังสือพิมพ์ทุกวันส่วนการจัดซื้อวารสารหรือนิตยสารรายสัปดาห์หรือวารสารหรือนิตยสารรายปักษ์ ปัญหาที่พบ คือ หนังสือไม่หลากหลาย ไม่ตรงตามความต้องการของประชาชน ผู้ใช้บริการเนื่องจากมีงบประมาณจำกัดไม่สามารถจัดซื้อตามความต้องการได้ แต่บางแห่งเจ้าหน้าที่จัดซื้อโดยบริหารจัดการภายในงบประมาณที่ได้รับและเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

1.5 อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน

การอ่าน เป็นการสื่อความหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อมนุษย์ และเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคม เพราะการอ่านหนังสือจะช่วยให้มีความรู้ ความคิด และความเข้าใจที่ถูกต้อง ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ที่ไม่สามารถพบได้ในชีวิตจริง

การดำเนินการจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะเพื่อกระตุ้นและเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกล การดำเนินการดังกล่าวจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์หากไม่ได้รับความร่วมมือจากอาสาสมัครส่งเสริมการอ่านในพื้นที่ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการช่วยขับเคลื่อนการส่งเสริมการอ่านให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องทุกหมู่บ้านชุมชน อาสาสมัครส่งเสริมการอ่านคือผู้มีจิตอาสาช่วยเหลืองานส่งเสริมการอ่าน มีภูมิสำเนาหรือมีถิ่นที่อยู่ประจำในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ๆ เป็นผู้รักหนังสือ รักการอ่าน สามารถสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้กับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายวัย และที่สำคัญคือเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชน ผลการสอบถามพบว่าอาสาสมัครส่งเสริมการอ่านสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) อาสาสมัครที่เป็นบุคลากรของ กศน. ได้แก่ นักศึกษา กศน. ครู กศน. ศิษย์เก่า กศน. เป็นต้น
2) อาสาสมัครที่เป็นบุคลากรหน่วยงานอื่น เช่น เจ้าหน้าที่ของ อบต. อสม. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครพัฒนาชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน (กำนัน,ผู้ใหญ่บ้าน) ฯลฯ

3) อื่น ๆ ได้แก่ เจ้าของบ้านหนังสืออัจฉริยะ ประชาชนทั่วไปที่มีจิตอาสา ฯ

นอกจากหน้าที่ของอาสาสมัครส่งเสริมการอ่านดังกล่าวข้างต้นแล้ว บางแห่งพบว่าอาสาสมัครฯ ยังทำหน้าที่ดูแลบ้านหนังสืออัจฉริยะร่วมกับเจ้าของบ้าน หรือบางแห่งที่เป็นศาลากลางบ้านอาสาสมัครฯ ก็จะเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยของสถานที่ รักษาจัดเก็บสื่อและอุปกรณ์ อาทิ โต๊ะ เก้าอี้ ชั้นวางหนังสือ รวมถึงการเก็บสถิติผู้ใช้บริการ เพื่อรายงานมายัง กศน. ตำบล รวบรวมส่งต้นสังกัด เป็นผู้ไปรับหนังสือพิมพ์จากร้านค้ามาไว้ยังที่บ้านหนังสือ รวมทั้งร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับเจ้าหน้าที่ของ กศน.อำเภอ อีกด้วย

1.6 เวลาในการให้บริการของบ้านหนังสืออัจฉริยะ

บ้านหนังสืออัจฉริยะ ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของหมู่บ้านที่มีผู้คนมาพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน เจ้าของบ้านผู้สนับสนุนสถานที่ตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะ ไม่ว่าจะเป็นร้านค้าร้านขายของ ร้านขายกล้วยเตี๋ย ร้านขายข้าวแกง บ้านผู้นำชุมชน ศาลากลางบ้าน ฯลฯ ผลการสอบถามพบว่าบ้านหนังสืออัจฉริยะแต่ละแห่งจะมีเวลาในการให้บริการไม่แตกต่างกันมาก เช่น ถ้าเป็นร้านค้า ร้านขายของบ้านผู้นำชุมชน จะเปิดให้บริการทุกวันตั้งแต่เช้าถึงเย็น ระหว่างเวลา 8.00 -18.00 น โดยประมาณ บางแห่งจะปิดวันเสาร์และวันอาทิตย์ เพราะขาดคนดูแล บางแห่งจะปิดให้บริการเฉพาะตอนเจ้าของบ้านออกไปทำธุระ แต่อย่างไรก็ตาม บ้านหนังสืออัจฉริยะที่เปิดให้บริการในพื้นที่ส่วนใหญ่มีเวลาทำการที่ไม่แน่นอนอาจเป็นอุปสรรคในการให้บริการแก่ประชาชนซึ่งอาจจะสวนทางกับการสร้างความตระหนักให้ทุกภาคส่วน ทุกพื้นที่ทุกคนเห็นความสำคัญในการส่งเสริมการอ่าน ให้รักการอ่านอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้การส่งเสริมการอ่านบรรลุผลอย่างยั่งยืน

1.7 การใช้จ่ายงบประมาณ

สำนักงาน กศน. จัดสรรงบประมาณประจำปี 2556 แผนงาน : สร้างและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงและเป็นธรรม ผลผลิตที่ 5 ผู้รับบริการการศึกษาตามอัธยาศัย โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ ให้สำนักงาน กศน.จังหวัด/กทม. เป็นค่าจัดซื้อหนังสือพิมพ์รายวัน วารสารหรือนิตยสารรายสัปดาห์ และวารสารหรือนิตยสารรายปักษ์ ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม – 30 กันยายน 2556 จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ กศน. อำเภอ พบว่าการดำเนินการโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ มีข้อจำกัดคือ ได้รับจัดสรรงบประมาณเฉพาะเป็นค่าจัดซื้อสื่อสิ่งพิมพ์ แต่ไม่รวมถึงค่าจัดส่งสื่อสิ่งพิมพ์กรณีที่บ้านหนังสืออัจฉริยะที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลซึ่งร้านค้าบางแห่งขอเพิ่มราคาค่าจัดส่ง รวมถึงไม่มีงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน บางแห่ง เจ้าหน้าที่แก้ปัญหาโดยใช้เงินงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดประชาชนอำเภอมาดำเนินการ ซึ่งงบประมาณที่ได้รับ จำนวน 8,000 บาท ก็ไม่เพียงพอ ซึ่งอาจ

ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินการจัดกิจกรรมและประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมสร้างเสริมนิสัยรักการอ่านให้เข้าถึงทุกครอบครัวในพื้นที่ที่รับผิดชอบรวมทั้งการช่วยกันดูแลรักษาและพัฒนาให้เป็นบ้านหนังสือสำหรับเสริมสร้างอัจฉริยภาพให้แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน

ประเด็นการตรวจสอบที่ 2. ประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ

โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ จัดขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2552 โดยเห็นชอบให้การอ่านเป็นวาระแห่งชาติ กำหนดให้วันที่ 2 เมษายนของทุกปีเป็นวันรักการอ่าน และกำหนดให้ พ.ศ. 2552 - พ.ศ. 2561 เป็นทศวรรษแห่งการอ่าน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้สำนักงาน กศน. เป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านโดยใช้ห้องสมุดประชาชนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญและเป็นกลไกในการขับเคลื่อน “โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ” ให้ครอบคลุมทั่วถึงหมู่บ้าน/ชุมชน ทั่วประเทศ สำหรับปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 สำนักงาน กศน. ได้รับงบประมาณ จำนวน 450,000,000 .-บาท เพื่อจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะในพื้นที่ปกติทั่วประเทศ จำนวน 40,000 แห่ง และพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และใน 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอเทพา อำเภอนาทวี อำเภอจะนะ และอำเภอสะบ้าย้อย จำนวน 1,800 แห่ง ทั้งนี้การดำเนินการโครงการดังกล่าวเพื่อให้ประชาชนในชุมชน/หมู่บ้าน ตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการเสริมสร้างนิสัยรักการอ่าน ตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาและพัฒนากิจการบ้านหนังสือหรือห้องสมุดประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชน ให้เป็นบ้านหนังสือเสริมสร้างอัจฉริยภาพอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ในการตรวจสอบการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะเพื่อให้ทราบว่าผลการดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพหรือไม่นั้น นอกจากจำนวนบ้านหนังสืออัจฉริยะจะจัดตั้งครบตามเป้าหมาย สถานที่จัดตั้งที่อยู่ศูนย์กลางของหมู่บ้านที่มีผู้คนมาพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน รวมถึงอุปกรณ์อำนวยความสะดวก หนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์ อาสาสมัครส่งเสริมการอ่านซึ่งเป็นผู้รักหนังสือ รักการอ่านสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้กับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายวัยแล้ว ฯลฯ ภายในบ้านหนังสืออัจฉริยะควรมีสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์จากการดำเนินการโครงการดังกล่าว คือ

1. การให้บริการในบ้านหนังสืออัจฉริยะ

โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ ในปีงบประมาณ 2556 สำนักงาน กศน. ได้กำหนดให้บ้านหนังสืออัจฉริยะแต่ละแห่งมีรายการดังต่อไปนี้ คือ

- หนังสือพิมพ์รายวัน วันละ 2 ฉบับต่อแห่ง
- วารสาร/นิตยสารรายสัปดาห์ เดือนละ 4 ฉบับ
- วารสาร/นิตยสารรายปักษ์ เดือนละ 2 ฉบับ
- หนังสือเรียน หนังสือนิยาย นวนิยาย
- มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอ่าน การเรียนรู้
- การเสวนา สภากาแฟ การถกแถลงแสดงความคิดเห็น การประชุม การนัดพบ

จากการสอบถามพบว่า หนังสือที่ให้บริการยังไม่หลากหลายตรงตามความต้องการของผู้ใช้บริการ เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ แต่อย่างไรก็ตามบ้านหนังสือส่วนใหญ่มีการให้บริการยืมหนังสือกลับไปอ่านที่บ้านโดยบางแห่งจัดทำสมุดบันทึก กำหนดวันส่งคืน เช่น ยืมได้ครั้งละ 3 - 7 วัน แต่บางแห่งให้ยืมโดยไม่ได้จัดทำสมุดบันทึกและไม่กำหนดวันส่งคืนเนื่องจากผู้มาใช้บริการส่วนใหญ่เป็นคนมีบ้านอยู่ใกล้เคียงที่รู้จักกัน

นอกจากรายการดังกล่าวข้างต้นแล้ว พบว่าภายในบ้านหนังสืออัจฉริยะแต่ละแห่งยังมีการให้บริการด้านอื่น ๆ อีก เช่น

- บริการแว่นตาให้ยืมใส่อ่านหนังสือ (ได้รับบริจาค)
- เป็นที่พักสำหรับเด็กนักเรียนนักร้องรอรับส่งนักเรียน
- จัดมุมหนึ่งของบ้านเป็นที่จัดสอนอาชีพระยะสั้นของ กศน. อำเภอ
- เป็นที่ประชุมกลุ่ม/เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง (มสธ.) /ที่พบกลุ่มโครงการจบ ม 6 ใน 8 เดือน
- เป็นที่พบกลุ่มของผู้สูงอายุเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ร้องเพลง ออกกำลังกายตอนเย็น
- จัดกิจกรรมร่วมกับเจ้าหน้าที่ห้องสมุด เช่น กิจกรรมชุมชนรักการอ่าน , Book Start
- ฯ ล ฯ

2. กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในบ้านหนังสืออัจฉริยะ

วัฒนธรรมการอ่าน เป็นการส่งเสริมและพัฒนาทั้งในด้านสติปัญญา ทักษะ และจริยธรรม หนังสือจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอันจะนำไปสู่การค้นพบระบบคุณค่าสำหรับตนเอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองและสังคมเป็นอย่างมาก โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะนอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนหมู่บ้าน ชนบทห่างไกลได้มีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึงและกว้างขวางแล้ว ยังเป็นการเปิดเวทีรากลุ่มให้แก่วัยรุ่นได้ใช้ถกแถลง และแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้มากขึ้น อันจะเป็นหนทางนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในชุมชนต่อไป

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการ (กศน.อำเภอบาง) พบว่าส่วนใหญ่มีการประชาสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรม ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการอ่านและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหรือเข้ามาใช้บริการในบ้านหนังสืออัจฉริยะ เช่น

- มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของหมู่บ้านแจ้งให้ทราบว่าที่บ้านหนังสืออัจฉริยะเปิดให้บริการอยู่ในพื้นที่ใดบ้าง
- ครู กศน.ตำบลลงพื้นที่ร่วมกับบรรณารักษ์จัดกิจกรรมตามบ้านหนังสือ โดยทำปฏิทินกำหนดวันเวลาและสถานที่หมุนเวียนไป วันละไม่เกิน 3 ชั่วโมง
- จัดโครงการชุมชนรักการอ่าน โดยแจกกระเป๋าน้ำร้อนให้กับผู้มาร่วมทำกิจกรรมโดยกำหนดเงื่อนไขให้อ่านหนังสือและสรุปเนื้อหาใส่สมุดนำมาให้ครู
- การประชุมหมู่บ้านของผู้นำชุมชนก็จะมีประชาสัมพันธ์โครงการ
- ประชาสัมพันธ์โครงการร่วมกับคณะเจ้าหน้าที่ของอำเภอเคลื่อนที่
- เน้นจัดหาสื่อที่เป็นไปตามความต้องการ ตรงใจผู้อ่าน และประชาชนในหมู่บ้าน
- แนะนำสื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้อ่าน
- ฯ ล ฯ

การประชาสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นมีการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ดังนี้ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) โรงเรียน เทศบาล เป็นต้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากโครงการดังกล่าวจัดสรรงบประมาณเฉพาะการจัดซื้อสื่อสิ่งพิมพ์แต่ไม่รวมถึงงบประมาณการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน จึงอาจทำให้บ้านหนังสือบางแห่งไม่มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหรือการจัดกิจกรรมไม่ต่อเนื่องซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

3. จำนวนผู้ใช้บริการ

ผลการสอบถามพบว่าบ้านหนังสือ จำนวน 25 แห่ง มีการเก็บสถิติผู้มาใช้บริการ โดยเจ้าของบ้านหรือบางแห่งเป็นอาสาสมัครส่งเสริมการอ่านเป็นผู้จัดทำสมุดลงชื่อผู้ใช้บริการ บางแห่งบันทึกโดยการนับจากลูกแก้วที่ย่อนลงในตะกร้าที่เตรียมไว้ให้ และบ้านหนังสือ จำนวน 18 แห่ง ไม่มีการเก็บสถิติผู้มาใช้บริการ โดยเจ้าของบ้านให้เหตุผลว่าส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้านละแวกใกล้เคียงที่มาใช้บริการอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน ทำให้ไม่ทราบว่าประชาชนมาใช้บริการมากน้อยเพียงใด

4. การสำรวจความพึงพอใจและความต้องการของผู้มาใช้บริการ

ผลการสอบถามพบว่าบ้านหนังสือ จำนวน 32 แห่ง ไม่มีการสำรวจความพึงพอใจและความต้องการของผู้มาใช้บริการ มีเพียง 11 แห่ง ที่จัดทำแบบสอบถามผู้ใช้บริการ หรือแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการหรือจัดทำกล่องแสดงความคิดเห็น อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาบ้านหนังสืออัจฉริยะให้เป็นบ้านหนังสือที่เสริมสร้างอัจฉริยภาพอย่างยั่งยืน

5. การติดตามผลการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ

โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะในช่วงแรก มีเป้าหมายจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะรวม 41,800 แห่งจาก 80,000 หมู่บ้านทั่วประเทศ แบ่งเป็น พื้นที่ปกติ 40,000 แห่ง และพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาอีก 1,800 แห่ง เพื่อเป็นการส่งเสริมการอ่าน เปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านได้มีหนังสืออ่านมากขึ้น ในปี 2557 กระทรวงศึกษาธิการจะพยายามผลักดันให้มีบ้านหนังสือเพิ่มเติมในอีก 40,000 หมู่บ้าน เพื่อให้มีบ้านหนังสืออัจฉริยะครบทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามพบว่าสำนักงาน กศน. ไม่ได้มอบให้หน่วยงานได้รับผิดชอบในการติดตามประเมินผลโครงการและรายงานความคืบหน้าของโครงการเป็นระยะ เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา อุปสรรค ในการบริหารโครงการมีเพียงหนังสือของสถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ (สพร.) ที่ ศธ 0210.122/3231 ลงวันที่ 28 มิถุนายน 2556 เรื่อง แบบรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงาน “บ้านหนังสืออัจฉริยะ” ปีงบประมาณ 2556 ให้จัดส่งภายในวันที่ 15 กรกฎาคม 2556 จึงทำให้สำนักงาน กศน.จังหวัด และกศน. อำเภอ ไม่ได้ติดตามประเมินผลโครงการรายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะ ทำให้ไม่ทราบปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน อาจส่งผลกระทบต่อการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

สาเหตุ

1. แนวทางการดำเนินงานโครงการไม่ชัดเจน ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ รวมตลอดถึง กศน. ตำบล แต่ละแห่งปฏิบัติแตกต่างกันไป เช่น ไม่ได้กำหนดโครงสร้างพื้นฐานของบ้านหนังสืออัจฉริยะว่าต้องประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง จึงทำให้บ้านหนังสือแต่ละแห่งมีความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน สภาพแวดล้อมของบ้านหนังสือบางแห่งไม่เหมาะสม คับแคบ ทำให้มีผู้ใช้บริการน้อย การจัดซื้อหนังสือพิมพ์และสื่อต่าง ๆ ไม่หลากหลายและตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการเนื่องจากมีการสำรวจก่อนได้รับนโยบาย รวมถึงข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ เป็นต้น

2. ข้อจำกัดของการจัดสรรงบประมาณที่ไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ เช่น ค่าจัดส่งหนังสือ กรณียานหนังสือที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก ร้านค้าต้องการค่าจัดส่งหากให้ส่งถึงบ้านหนังสือนั้น ๆ งบประมาณสนับสนุนในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมของบ้านหนังสืออัจฉริยะ ค่าตอบแทนสำหรับอาสาสมัครส่งเสริมการอ่านที่บางแห่งต้องการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เสียสละเวลามาช่วยงาน รวมถึงงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้านหนังสือ เช่น ชั้นวางหนังสือ โต๊ะ เก้าอี้ และป้ายบ้านหนังสืออัจฉริยะ ที่บางแห่งยังไม่มีหรือมีไม่ครบทุกบ้าน ซึ่งข้อจำกัดเรื่องงบประมาณดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อโอกาสการเข้าถึงแหล่งความรู้ที่ใกล้ชิดที่สุดของประชาชน

3. ขาดการรายงานติดตามและประเมินผลโครงการ อย่างจริงจังและเป็นระบบ และไม่มีรายละเอียดแผนการติดตามและวิธีการติดตามทั้งระดับสำนักงาน กศน. ,สำนักงาน กศน. จังหวัด, กศน. อำเภอและ กศน.ตำบล

ผลกระทบ

1. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบตั้งแต่ระดับส่วนกลาง จังหวัด อำเภอ และตำบล ขาดคู่มือหรือแนวทางการดำเนินงานโครงการที่ชัดเจน เมื่อสำนักงาน กศน. จังหวัดได้รับนโยบายเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ณ เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี ได้มอบงานให้เจ้าหน้าที่กลุ่มงานการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นผู้รับผิดชอบซึ่งเจ้าหน้าที่มีงานอื่น ๆ จำนวนมาก บางแห่งไม่ได้ติดตามผลการดำเนินงาน บางแห่งมอบให้ศึกษานิเทศก์เป็นผู้ติดตาม ลงพื้นที่ร่วมกับครู กศน. ตำบล ครูอาสาสมัคร จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่พบว่าส่วนใหญ่จะรายงานด้วยวาจา และจะสรุปผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นปีงบประมาณแล้ว ทำให้บ้านหนังสืออัจฉริยะแต่ละแห่งไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันบางแห่งสถานที่ที่ร่มรื่น เหมาะสมแก่การอ่านหนังสือ เจ้าของบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีผู้ใช้บริการอย่างต่อเนื่อง บางแห่งสถานที่เป็นห้องกระจกปิด อากาศร้อน อากาศไม่ถ่ายเท หรือบางแห่งมีโต๊ะ เก้าอี้ ไม่เพียงพอ ไม่มีชั้นวางหนังสือ หรือบางแห่งอยู่ภายนอกอาคารมักจะประสบปัญหาหนังสือชำรุด เนื่องจากฝนตก ลมแรง ไม่มีการเก็บสถิติและสำรวจความพึงพอใจในการให้บริการของบ้านหนังสืออัจฉริยะ เพื่อทราบถึงผลสำเร็จในการส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น

2. ทำให้ประชาชนเสียโอกาสด้านการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ใกล้บ้านและข้อมูลข่าวสารใกล้ตัว กรณีที่ไม่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายการคัดเลือกให้จัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะ เนื่องจากในปีงบประมาณ 2556 สำนักงาน กศน. ได้รับจัดสรรงบประมาณการจัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะรวม 41,800 แห่งจาก 80,000 หมู่บ้านทั่วประเทศ แบ่งเป็น พื้นที่ปกติ 40,000 แห่ง และพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาอีก 1,800 แห่ง นอกจากนั้นบ้านหนังสือ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลชุมชน การคมนาคมไม่สะดวก ไม่มีป้ายบอกว่าเป็นบ้านหนังสืออัจฉริยะ หรือตั้งอยู่ในสถานที่ส่วนตัวของเจ้าของบ้าน ผู้ใช้บริการที่มีความคุ้นเคยกับเจ้าของบ้านเท่านั้นที่เข้ามาใช้บริการ ทำให้มีผู้ใช้บริการค่อนข้างน้อย

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการบ้านหนังสือหนังสืออัจฉริยะในปีงบประมาณ 2556 และในปีต่อไป คือ ปีงบประมาณ 2557 บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่กำหนด คือ เพื่อกระตุ้นและเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกล และเพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบบ้านหนังสืออัจฉริยะหรือห้องสมุดประชาชน หมู่บ้าน/ชุมชน อันจะเป็นหนทางนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในชุมชนต่อไป หน่วยตรวจสอบภายใน จึงมีข้อเสนอแนะให้สำนักงาน กศน. พิจารณาดำเนินการ ดังนี้

สำนักงาน กศน.

1. จัดทำคู่มือหรือแนวทางการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะให้ชัดเจนและเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ ให้กว้างขวางและทั่วถึง เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบและดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวได้อย่างถูกต้องครบถ้วน

2. จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและต่อเนื่องในการดำเนินงานโครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะโดยให้ครอบคลุมทุกกิจกรรม เช่น ค่าจัดส่งสื่อสิ่งพิมพ์ กรณีบ้านหนังสือที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านซึ่งถือว่ามีความสำคัญในการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน และสิ่งอำนวยความสะดวกในบ้านหนังสือซึ่งได้แก่ ชั้นวางหนังสือ โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์

3. จัดตั้งบ้านหนังสืออัจฉริยะให้ครบทุกหมู่บ้านทั่วประเทศเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ที่ยังไม่มีบ้านหนังสืออัจฉริยะได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ซึ่งเป็นห้องสมุดประชาชนเป็นธนาคารความรู้ใกล้บ้านและมีข้อมูลข่าวสารใกล้ตัวที่ประชาชนเข้าถึงได้โดยง่าย

4. ควรกำหนดหน่วยงานผู้รับผิดชอบเพื่อทำหน้าที่ประสานข้อมูล ติดตาม ประเมินผลโครงการ และรายงานผลการดำเนินงานตามลำดับขั้น เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และหาแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสมพร้อมทั้งกำหนดให้สถานศึกษารายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะเพื่อให้ทราบความก้าวหน้าตลอดจนปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานและสามารถแก้ไขปัญหาได้ทัน

สำนักงาน กศน. จังหวัดและ กศน. อำเภอ

1. จัดให้มีการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสำนักงาน กศน.จังหวัดและ กศน.อำเภอ เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและสามารถแก้ไขปัญหาได้ทัน

2. กรณีบ้านหนังสือที่อยู่ห่างไกลชุมชน การคมนาคมไม่สะดวก บ้านเรือนตั้งอยู่กระจัดกระจายเจ้าของบ้านไม่สามารถดูแลหนังสือให้อยู่ในสภาพดีและสถานที่อาจไม่เหมาะสมแก่การนั่งอ่านหนังสือ ควรพิจารณาปรับสถานที่ตั้งบ้านหนังสือใหม่

3. สำนักงาน กศน. จังหวัดและ กศน. อำเภอ ควรแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหรือการจัดหาสื่อสิ่งพิมพ์ ที่หลากหลายรูปแบบเหมาะสมกับผู้ใช้บริการทุกเพศทุกวัย ทุกอาชีพ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่ใกล้ตัวและสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย

ภาคผนวก

รายชื่อหน่วยรับตรวจ จำนวน 18 แห่ง

1. สำนักงาน กศน. จังหวัดอ่างทอง
2. สำนักงาน กศน. จังหวัดนครนายก
3. สำนักงาน กศน. จังหวัดสมุทรปราการ
4. สำนักงาน กศน. จังหวัดจันทบุรี
5. สำนักงาน กศน. จังหวัดลพบุรี
6. สำนักงาน กศน. จังหวัดชัยนาท
7. สำนักงาน กศน. จังหวัดชัยภูมิ
8. สำนักงาน กศน. จังหวัดเลย
9. สำนักงาน กศน. จังหวัดบึงกาฬ
10. สำนักงาน กศน. จังหวัดสุราษฎร์ธานี
11. สำนักงาน กศน. จังหวัดนครศรีธรรมราช
12. สำนักงาน กศน. จังหวัดสงขลา
13. สำนักงาน กศน. จังหวัดเชียงใหม่
14. สำนักงาน กศน. จังหวัดลำปาง
15. สำนักงาน กศน. จังหวัดพิจิตร
16. สำนักงาน กศน. จังหวัดนครราชสีมา
17. สำนักงาน กศน. จังหวัดสุรินทร์
18. สำนักงาน กศน. จังหวัดศรีสะเกษ